Novi list, 29.12.2021, str. 20, A3

Evidencijski broj / Article ID: 19895861
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

KAMEN Gledali smo ZeKaeM-ovu premijeru predstave dramatičara Mariusa von Mayenburg

»Oteto, prokleto«: o ratnom grabežu

Predstava je nastala kao koprodukcija ZeKaeM-a i Beogradskog narodnog pozorišta. Dvije glavne uloge paralelno nose Doris Šarić Kukuljica i Mirjana Karanović

Nataša GOVEDIĆ

Mirjana Karanović briljira upravo zato što nikada ne gubi svojevrsnu »prisebnost prijetvornosti«

Židovska obitelj Schwartzmann kupila je i tridesetih godina prošlog stoljeća u njemačkom gradu Dresdenu uredila otmjenu kuću s vrtom. Svi statusni simboli visoke građanske kulture ovu kuću gotovo da pretvaraju u malo kulturno središte: klavir, vrt, knjige, otmjena blagovaonica (pomalo i pozornica). No nacistički progon Židova dovodi 1935. godine do bijega Schwartzmannovih iz Dresdena i prodaje njihove kuće u bescjenje Nijemcima, Heisingovima, nacističkim simpatizerima. Drama je napisana tako da polako doznajemo do koje je mjere deset godina profiterskog života u kući koja je kupljena po sramotno niskoj cijeni oblikovalo njezine stanovnike, kao da je kuća izvornih vlasnika »radila« na uljezima i usadila im svojevrsni sram zbog načina na koji je ugrabljena.

Zatim i Heisingovi nakon Drugog svjetskog rata (kuća je preživjela bombardiranje) bježe iz podijeljene Njemačke, iz Istočne u Zapadnu, tako da kuća postaje komunalna, puna novih – trećih po redu – socijalističkih gospodara. Heisingovi se vraćaju 1993. godine, četiri godine nakon pada Berlinskog zida i tri godine nakon ponovnog ujedinjenja Njemačke, što znači da ista kuća još jednom postaje njihovo privatno vlasništvo, sa svim gorkim talogom »uživanja« fašističkog kriminala, pri čemu kuću obilazi i unučad nekadašnjih socijalističkih stanara. Riječ je o zdanju koje je u svojih šezdesetak godina trajanja vidjelo mnoge izdaje i kolapse integriteta, ostajući podjednako prestižno i tragično za sve svoje stanovnike. Utoliko je »Kamen« Mariusa von Mayenburga ne samo drama o vlasništvu i njemačkoj povijesti, nego i drama o obiteljskim tajnama. Mnogo surovija od teksta »Tri zime« domaće dramatičarke Tene Štivičić (koji se također bavi obiteljskom kućom kao prizorištem političkih promjena), »Kamen« je drama ključnih pojedinačnih odgovornosti u vremenima kolektivnih zločina, pri čemu Mayenburg ne nudi melodramatske olakšice svojim gledateljima, niti je na strani »romantike starih zdanja« (kao Tena Štivičić), nego upozorava da zločin nastavlja biti »kamen u trbuhu« političkog vuka koji je progutao i Židove i čitavu Njemačku.

Doris Šarić Kukuljica blista u prizoru ledene pristojnosti sa sjekirom u ruci kojom napada vlastiti klavir

Ekavica i ijekavica

Redatelj Patrik Lazić, u suradnji s dramaturginjom Katarinom Pejović, podijelio je uloge u »Kamenu« između glumaca Zagrebačkog kazališta mladih i Beogradskog dramskog pozorišta, tako da dvije glavne uloge paralelno nose Doris Šarić Kukuljica, kao prvotna židovska vlasnica kuće po imenu Mieze, a s njome ravnopravno i Mirjana Karanović u roli Withe, nacističke simpatizerke i kasnije njemačke vlasnice preotetog zdanja. Židovski dio predstave izvodi se ijekavicom, dok nacistička obitelj govori ekavicom. Na ovaj je način u priču o Drugom svjetskom ratu neizravno upletena i složena tema hrvatsko-srpskih odnosa i odgovornosti za otimačine kuća u Domovinskom ratu, kojom se nedavno na veoma lucidan način (također na primjerima otetih kuća u baranjskom selu Dardi) bavila i redateljica Marina Petković u predstavi »Četveroruka«.

Ovo navodim kao primjer nezavisne predstave koja bi također mogla imati svoje mjesto na ZKM-ovu repertoaru ili mogla bi gostovati kako bi došlo do namjerne usporedbe njemačkih i hrvatskih ratnih konteksta.

Elegantna troslojna scenografija drvenih terasa/kutija Vesne Popović u predstavi »Kamen« predstavlja nam kuću kao estetički prostor, mjesto koje je jednako tako subjekt i ličnost, koliko su to i ljudi koji ondje žive. Problemi s predstavom, međutim, nastaju zbog toga što je drama postavljena kao da je u pitanju niz minimalističkih »biografskih« fragmenata o likovima, u kome su osobni emocionalni odnosi među protagonistima važniji od političkih nijansi i društvenih igara moći kojima je izvornik premrežen. U takvom naivnom čitanju glumci raspolažu s vrlo malo materijala na osnovi kojih bi mogli oblikovati svoje dramske uloge. Režija kao da ne razabire veoma važnu pinterovsku dimenziju komada, posebno mislim na »Povratak kući« slavnog britanskog nobelovca, u kojoj su mnogo bitnije fantazme i igre kontrole među likovima, od onoga što se »stvarno« dogodilo.

JEZIK

Židovski dio predstave izvodi se ijekavicom, dok nacistička obitelj govori ekavicom. Na ovaj je način u priču o Drugom svjetskom ratu neizravno upletena i složena tema hrvatsko-srpskih odnosa

Dio ZKM-ovih glumaca zbog »preskakanja« ove dimenzije komada ostaje na sceni samo s fizičkim i emocionalnim tikovima, skicama, pojednostavljenjima. Mislim na Miu Melcher kao Stefanie, Ivu Ilinčić u roli Hanne, Natašu Marković koja igra Heidrun i Dadu Ćosića u roli Wolfganga. Jedino Witha (Karanović) i Mieze (Šarić Kukuljica) imaju nešto čvršću okosnicu za svoju netrpeljivost i pokušaj da ipak sklope prisilno »prijateljstvo«, zbog čega se čini da je njihova kompleksna završna scena razlog čitave predstave. Može li Witha od svih svojih potomaka stvarno sakriti način na koji je u ključnom političkom trenutku izigrala Mieze? Ili je u pitanju izdaja koja se protjecanjem vremena ne briše, koliko god da je Witha sebi lako oprostila oportunističke izbore? Zašto ni režija ni dramaturgija u Mayenburgovu predlošku ne prepoznaju više od konvencionalnih kalupa socijalnih situacija, odnosno zbog čega eksperimente s pamćenjem, sablasnim sjećanjem i strateškim zaboravljanjem neugodnih povijesnih

Presscut d.o.o. -- Domagojeva 2, 10000 Zagreb, Croatia -- tel.: +385 1 4550 385, fax.: +385 1 4550 407 -- www.presscut.hr -- helpdesk@presscut.hr

Novi list, 29.12.2021, str. 21, A3

Evidencijski broj / Article ID: 19895861
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

;a u režiji Patrika Lazića

MARKO ERCEGOVIĆ

Mirjana Karanović i Doris Šarić Kukuljica

činjenica ne provjeravaju i mimo zadanih replika? Tim više jer je ZKM nedavno postavio »Eichmanna u Jeruzalemu« u režiji Jerneja Lorencija, također predstavu o fašističkim zločinima, ali s punom glumačkom suradnjom oko nadopisivanja likova glumačkim razmišljanjima, istraživanjima, pitanjima. Baviti se politikom ubijanja i istovremeno politikom zaboravljanja u našem vremenu dopušta mnogo smjelije eksperimente s dramaturgijama »izbrisanih podataka«.

Kamen spoticanja

Što je točno kamen o kojemu govori pisac naslovom svog komada? Je li to oružje kamenovanja, alat gradnje, nadgrobni spomenik ili teret koji Desmond Tutu, govoreći o politikama mira, naziva »kamenom krivnje«, čijim odlaganjem mora otpočeti svaki rad opraštanja? Iz perspektive ZKM-ovog redatelja Patrika Lazića, kamen je samo rekvizit koji će glumice fizički zakapati i zatim iskapati. Za samu su predstavu bitniji neki drugi simboli. Primjerice, Doris Šarić Kukuljica blistat će u prizoru ledene pristojnosti sa sjekirom u ruci kojom napada vlastiti klavir zato da ga ne bi ostavila nacistima, dok Mirjana Karanović briljira upravo zato što nikada ne gubi svojevrsnu »prisebnost prijetvornosti« ili preciznu kalkuliranost laži svoje junakinje, zbog čega njezino oružje postaje spremanje spornih predmeta i osoba u ladice, u pretince, ispod stolova, u vrtne gredice.

Onoliko koliko je Šarić Kukuljica u svojoj roli dostojanstvena i »gola«, toliko je Karanović skliska, bježna, skrivena, maskirana. Majstorstvo ove predstave je u postepenom razotkrivanju nacistice Withe i njezinom nadasve nevoljkom priznanju vlastitim potomcima o ljudima koje je »skamenio« (ubio) njezin statusni marš prema otmjetnijim kućama, lagodnijim životnim uvjetima. Ova bakica s platinasto plavom frizurom Marilyn Monroe zapravo je vrlo opasan vuk, ako se još jednom vratimo na bajkovni okvir »Crvenkape«. Sve je to doista i naznačeno u ZKM-ovoj izvedbi, ali mnogo dimenzija problema kojim se bavi tekst ostalo je neiskorišteno, zaobideno, preskočeno. Možda i zato što se temom ratnog i poratnog grabeža u hrvatskom kontekstu premalo bavimo, odnosno uvelike smo ga »normalizirali«, fatalizirali, pretvorili u tobože »neizbježno« stanje kolektivne zatrovanosti. Zbog toga Mayenburg jest važan repertoarni naslov.

Raspadoslavije

A govoreći o obiteljskim sagama koje obrađuju fina tkanja brojnih zločinačkih režima i bezdomništva (kao centralne teme 21. stoljeća), nakon ovog Mayenburga bi bilo zanimljivo na ZKM-ovoj pozornici vidjeti adaptaciju Šnajderova romana »Doba od mjedi« (nedavnog finalista Europske književne nagrade i teksta prevedenog na slovenski, makedonski, njemački, talijanski i francuski jezik), u kojem još jedna njemačka obitelj usidrena u Hrvatskoj sistemski gubi sva svoja teritorijalna uporišta, ali istovremeno i odbija slušati vojne zapovijedi. Njena nomadska disfunkcionalnost ujedno je i njena snaga. Tim više jer je ZKM već odigrao nagrađivanu i hvaljenu adaptaciju romana »Črna mati zemla« Kristiana Novaka, kao i jednako utjecajnu adaptaciju »Eichmanna u Jeruzalemu« Hanne Arendt.

Usporedimo li ZKM-ove repertoarne rezultate za odrasle s izvedbama za djecu istog teatra, primjerice ako se dotaknemo krajnje kičiziranog i konfekcijskog »Čarobnjaka iz Oza« i usporedimo ga s linijom izvedbi koja je namijenjena isključivo odrasloj publici, jasno je da je uprava Snježane Abramović-Milković zapustila kvalitetu dječjeg i mladenačkog repertoara u korist privilegiranja teatra za odrasle. Upravo bi zato valjalo razmisliti kako nastaviti i kako zadržati formirani fokus svojevrsnih »Raspadoslavija« ili izvedbene refleksije o raslojavanjima i raspadima vrlo različitih političkih paradigmi koje su oblikovale europski i hrvatski kulturni prostor u posljednjih četrdeset godina. Tim više jer je ansambl ZKM-ovih glumaca i dalje jedan od najkvalitetnijih u državi. Vrijedilo bi organizirati i javnu tribinu o repertoarnoj politici ovog kazališta, s mogućnošću da se uvaže mišljenja struke i publike. Imajmo na umu da je Gradsko kazalište Gavella u potpunom organizacijskom i repertoarnom rasulu, Teatar &TD mahom u rudimentarnim studentskim produkcijama, a HNK u smjeni uprava. Utoliko na ZeKaeM-u ostaje i kontinuitet eksperimentiranja i odgovornost za etičku relevantnost javnog repertoara.

Presscut d.o.o. -- Domagojeva 2, 10000 Zagreb, Croatia -- tel.: +385 1 4550 385, fax.: +385 1 4550 407 -- www.presscut.hr -- helpdesk@presscut.hr